

**Instytut Ekonomiki Rolnictwa i
Gospodarki Żywnościowej**
Państwowy Instytut Badawczy

Gospodarstwa rolne z obszarów o szczególnie dużej cenie przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych

Marek Zieliński
Jolanta Sobierajska
11.12.2018 r.

Plan prezentacji

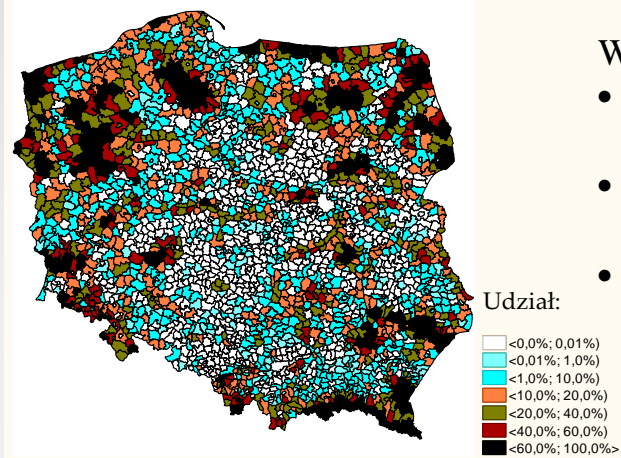

- **Wstęp**
- **Charakterystyka obszarów o szczególnie dużej cennieści przyrodniczej w Polsce**
- **Charakterystyka gospodarstw rolnych z obszarów o szczególnie dużej cennieści przyrodniczej w Polsce**
- **Podsumowanie i wnioski**

Wstęp

Mapa 1. Udział obszarów sieci Natura 2000 w powierzchni ogółem gmin w Polsce.

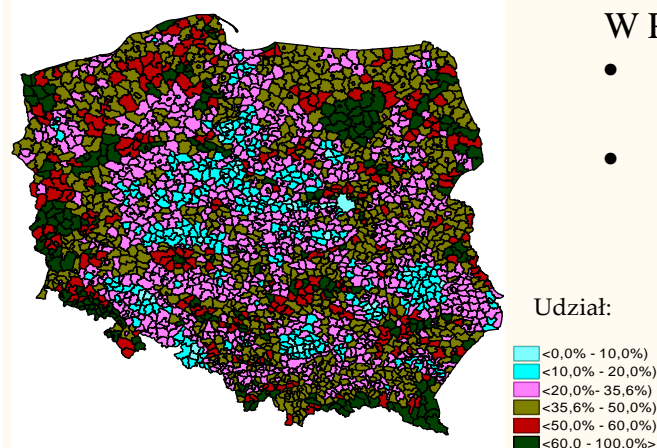

W Polsce :

- obszary sieci Natura 2000 obejmują 6,8 mln ha, w tym 6,1 mln ha stanowi obszar lądowy kraju.
- obszary sieci Natura 2000 występują w ok. 1,7 tys. gmin i 10,1 tys. obrębach ewidencyjnych.
- lasy i obszary użytkowane rolniczo zajmują odpowiednio 55,1 i 30,0% powierzchni sieci.

Obszary o szczególnie dużej wartości przyrodniczej (High Nature Value) – (obszary UR HNV)

Mapa 2. Udział obszarów cennych przyrodniczo-turystycznie (wg. wskaźnika WCPT) w powierzchni ogółem gmin w Polsce

W Polsce:

- przeciętny WCPT wynosi 35,6 pkt. na 100 pkt. możliwych do osiągnięcia.
- obszar gmin o $WCPT \geq 35,6$ pkt. stanowi 57,7% obszaru kraju, a w gminach tych znajduje się 67,5% trwałych użytków zielonych, 75,9% lasów i 70,1% wód w Polsce.

Wstęp

Obszary UR HNV

Obszary UR o dużym nasyceniu gospodarstw z ekstensywną organizacją produkcji

Obszary UR w otoczeniu terenów o dużej cenie przyrodniczej

- →1993 r. D.Baldock, G. Beaufoy, G.Bennett, J.Clark, *Nature Conservation and New Directions in the Common Agricultural Policy*, Institute of European Environmental Policy, London 1993.
- DECYZJA RADY z dnia 20 lutego 2006 r. w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich (okres programowania 2007–2013) (2006/144/WE).
- ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) NR 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005.

Wstęp

W Polsce prace nad wyznaczeniem obszarów UR HNV dotychczas wykonano w II etapach:

Wstępna koncepcja wyznaczenia na obszarach wiejskich Polski obszarów HNV oraz opracowanie dla nich programu monitoringu (2009 r).

Zespół:

- Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB
- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
- Instytut Melioracji i Użytków Zielonych (obecnie Instytut Technologiczno – Przyrodniczy)
- Instytut Geodezji i Kartografii
- Centrum Informacji o Środowisku UNEP/GRID

Wyznaczenie potencjalnych obszarów HNV w oparciu o rozszerzony zakres komponentów środowiska przyrodniczego i obszary ekstensywnej produkcji rolnej (2017-2018)

Zespół:

- Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - PIB
- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
- Instytut Technologiczno – Przyrodniczy
- Instytut Środowiska Rolniczego i Leśnego – PAN
- Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków

Charakterystyka obszarów o szczególnie dużej cennie przyrodniczej w Polsce

Wydzielenie UR HNV

Etap 1) Wyłączenie obszarów UR (na poziomie obrębów ewidencyjnych) z dużym nasyceniem gospodarstw charakteryzujących się intensywną organizacją produkcji rolniczej.

Etap 2) Wydzielenie obszarów UR (na poziomie obrębów ewidencyjnych) kwalifikujących się do ekstensywnej gospodarki rolnej HNV.

Etap 3) Wydzielenie obszarów UR (na poziomie obrębów ewidencyjnych) kwalifikujących się do ekstensywnej gospodarki rolnej HNV znajdujących się w otoczeniu obszarów o dużej cennie przyrodniczej.

Wydzielono 14,6 tys. obrębów ewidencyjnych z pow. UR wynoszącą 5 550 tys. ha

Charakterystyka obszarów o szczególnie dużej cennie przyrodniczej w Polsce

Etap 1 i 2. Wyłączenie obszarów UR (na poziomie obrębów ewidencyjnych) z dużym nasyceniem gospodarstw charakteryzujących się intensywną organizacją produkcji rolniczej oraz wydzielenie obszarów UR (na poziomie obrębów ewidencyjnych) kwalifikujących się do ekstensywnej gospodarki rolnej HNV.

W etapie 1 i 2 wykorzystaliśmy autorską metodę wyznaczania gospodarstw i obszarów z intensywną organizacją produkcji, która zawarta została w opracowaniu pt. *Description and results of the fine-tuning procedure's application in Poland*, [IERiGŻ-PIB i MRiRW dla KE, 2017] oraz autorską metodę wyznaczania gospodarstw i obszarów z ekstensywną gospodarką rolną charakterystyczną dla HNV, która zawarta została w opracowaniu pt. *Aktualizacja metody wyznaczania gospodarstw i obszarów o ekstensywnej produkcji rolnej w ramach HNV wraz z obszarami charakterystycznymi dla HNV* [IERiGŻ-PIB 2017].

Bazy danych:

- gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość dla Polskiego FADN
- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Etap 3. Wydzielenie obszarów UR (na poziomie obrębów ewidencyjnych) kwalifikujących się do ekstensywnej gospodarki rolnej HNV znajdujących się w otoczeniu obszarów cennych przyrodniczo.

Bazy danych:

- Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska
- Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej
- Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa –PIB
- Instytutu Technologiczno-Przyrodniczego
- Klubu Przyrodników
- Inne.

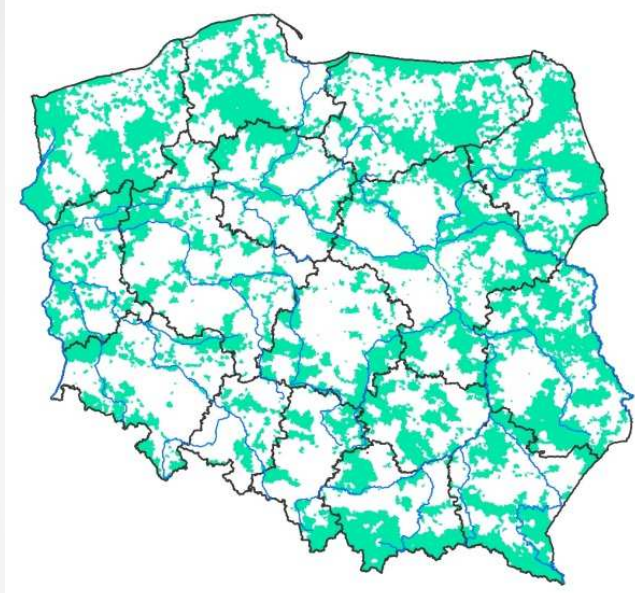
Dane:

- Parków Narodowych i Krajobrazowych i ich otulin
- Rezerwatów Przyrody
- Obszarów Natura 2000
- Lasów, trwałych użytków zielonych i wód
- Gleb organicznych
- Korytarzy ekologicznych
- Inne.

Charakterystyka obszarów o szczególnie dużej cennie przyrodniczej w Polsce

Mapa 4. Rozmieszczenie obrębów ewidencyjnych z UR HNV w Polsce

Liczba gmin – 1,7 tys.

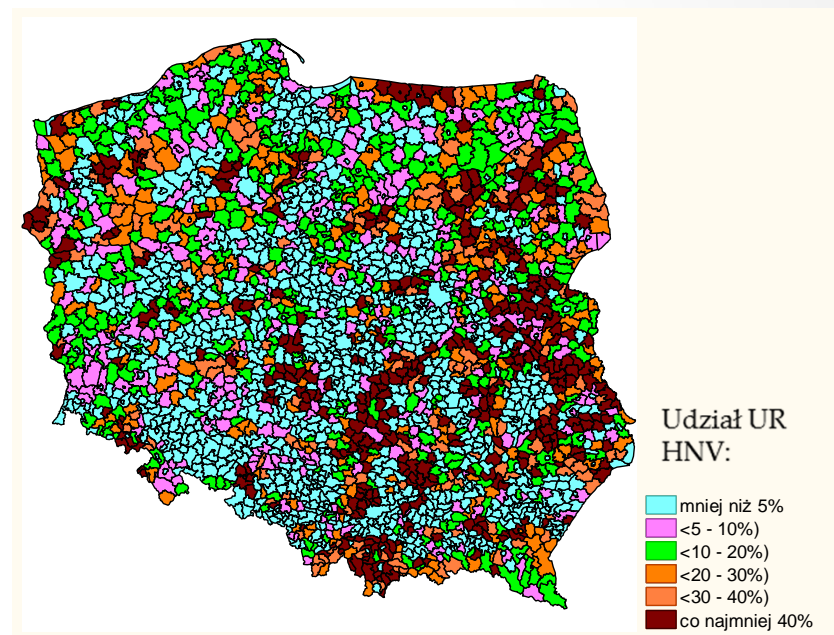
Liczba obrębów – 14,6 tys.

Powierzchnia UR HNV – 5 550 tys. ha

Udział UR HNV w powierzchni UR w Polsce – 30,0%

Udział UR HNV w powierzchni ogółem w Polsce – 17,8%

Mapa 5. Rozmieszczenie i udział UR HNV w powierzchni ogółem gmin

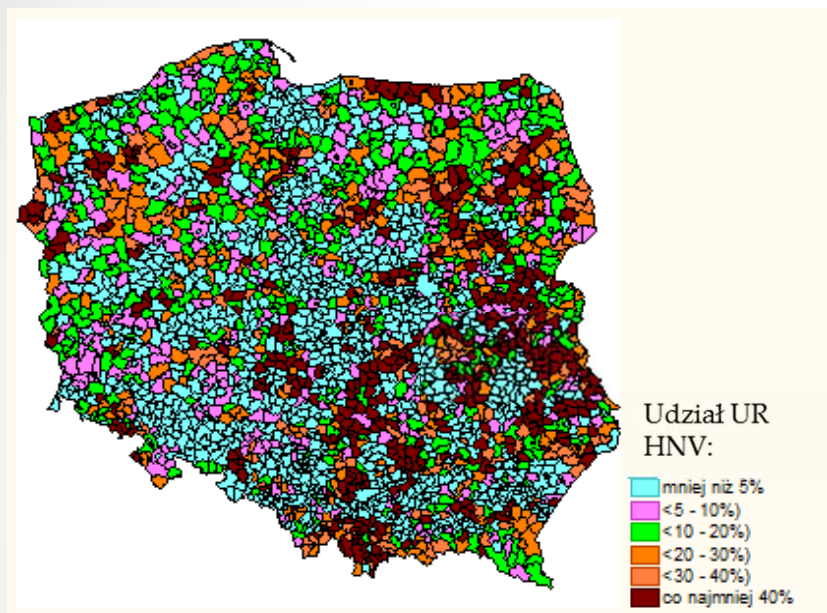
Źródło: opracowanie na podstawie danych Polskiego FADN, ARiMR za 2016 oraz IUNG-PIB

Charakterystyka obszarów o szczególnie dużej cennej przyrodniczej w Polsce

Mapa 6. Rozmieszczenie i udział UR HNV w powierzchni ogółem gmin

Mapa 7. Liczba gospodarstw rolnych w gminach w Polsce w 2017 r.¹

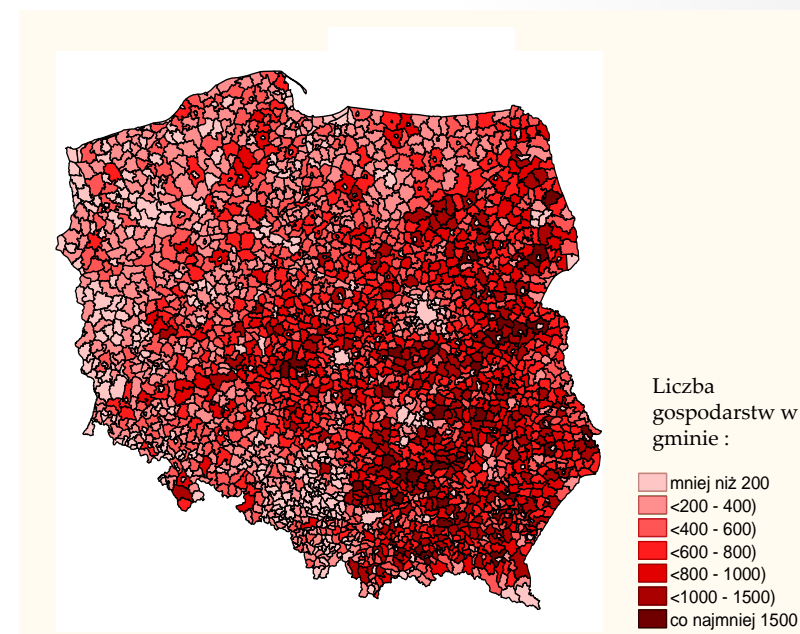

Tabela 1. Charakterystyka gmin wydzielonych ze względu na posiadany udział UR HNV w powierzchni ogółem w Polsce

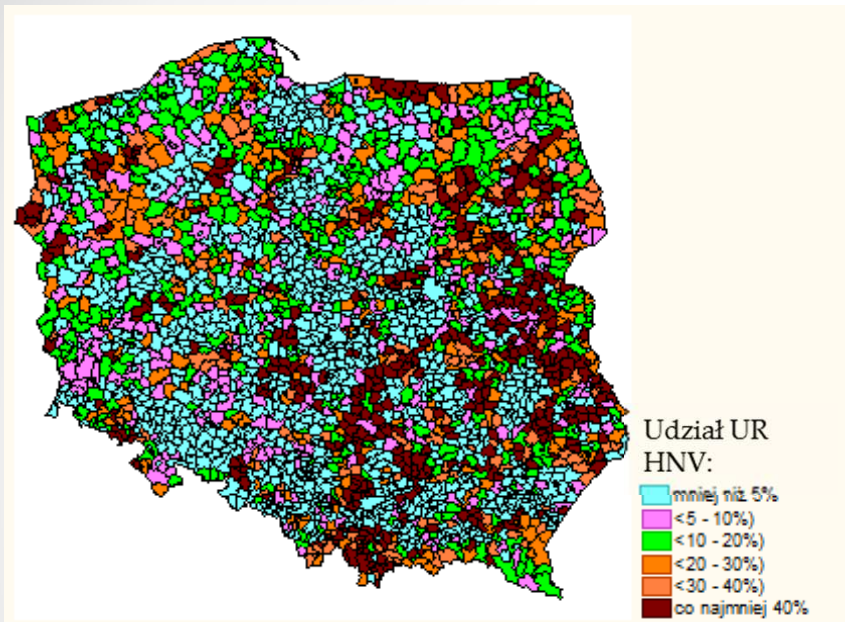
Wyszczególnienie	Gminy z udziałem UR HNV w powierzchni ogółem:		
	poniżej 10%	<10-40%)	co najmniej 40%
Udział gmin w Polsce (%)	55,0	31,0	14,0
Liczba gospodarstw rolnych w gminie	466	525	675

Źródło: opracowanie na podstawie danych Polskiego FADN, ARiMR za 2016 i 2017 oraz IUNG-PIB

Charakterystyka obszarów o szczególnie dużej cennej przyrodniczej w Polsce

Mapa 8. Rozmieszczenie i udział UR HNV w powierzchni ogółem gmin

Mapa 9. Średnia powierzchnia UR gospodarstwa rolnego w gminach w Polsce w 2017 r.¹

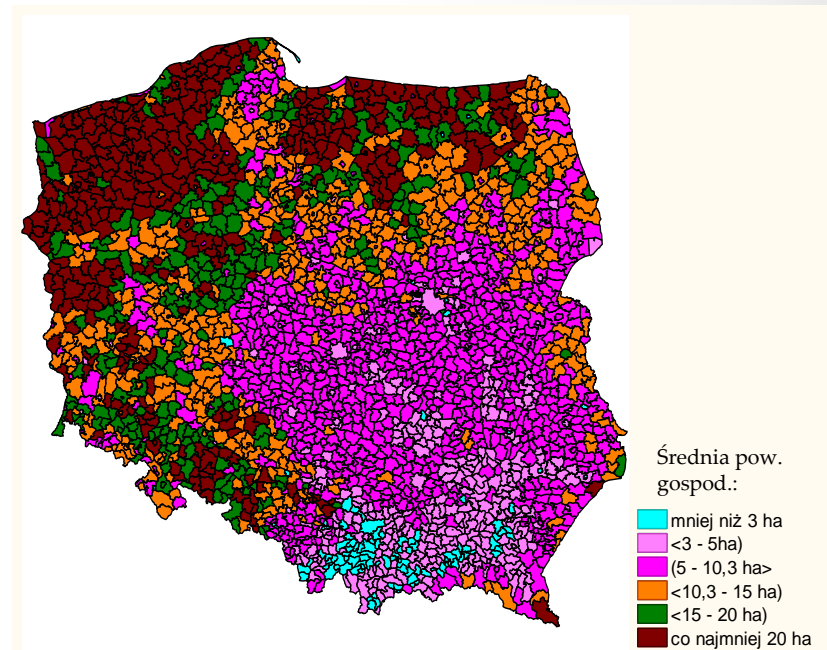

Tabela 2. Charakterystyka gmin wydzielonych ze względu na posiadany udział UR HNV w powierzchni ogółem w Polsce

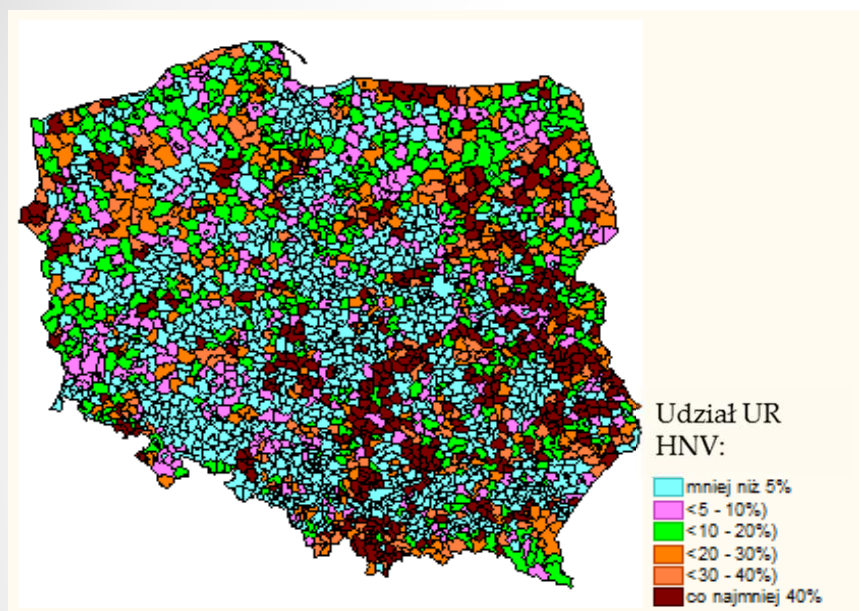
Wyszczególnienie	Gminy o udziale UR HNV w powierzchni ogółem:		
	poniżej 10%	<10-40%)	co najmniej 40%
Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego (ha UR) ¹	12,0	12,1	8,5
Udział gmin o przeciętnej powierzchni gospodar. rolnego poniżej 10,3 ha UR (%) ¹	51,9	49,1	75,6

Źródło: opracowanie na podstawie danych Polskiego FADN, ARiMR za 2016 i 2017 oraz IUNG-PIB

Charakterystyka obszarów o szczególnie dużej wartości przyrodniczej w Polsce

Mapa 10. Rozmieszczenie i udział UR HNV w powierzchni ogółem gmin w Polsce

Mapa 11. Rozmieszczenie gmin w zależności od % zmiany liczby ludności w latach 2004-2017 w Polsce

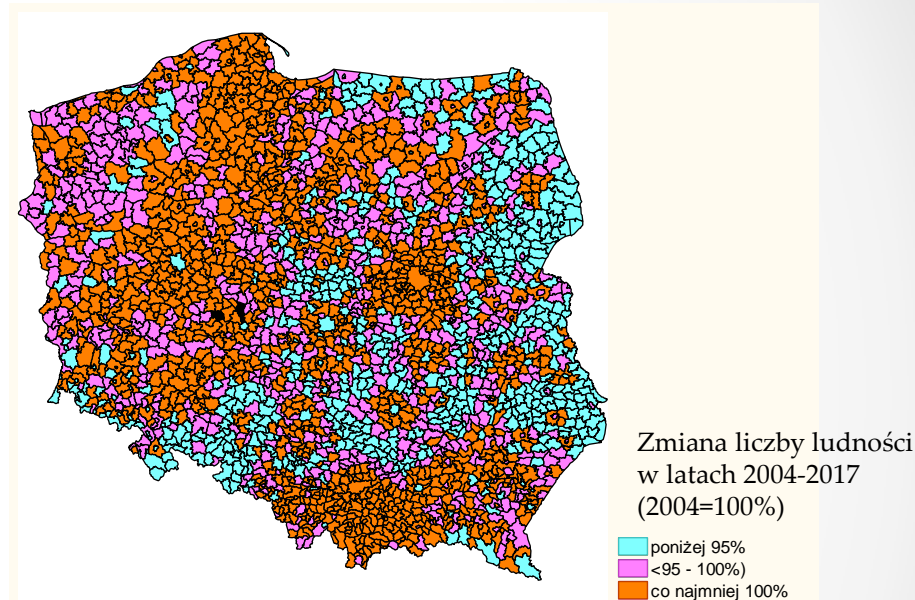

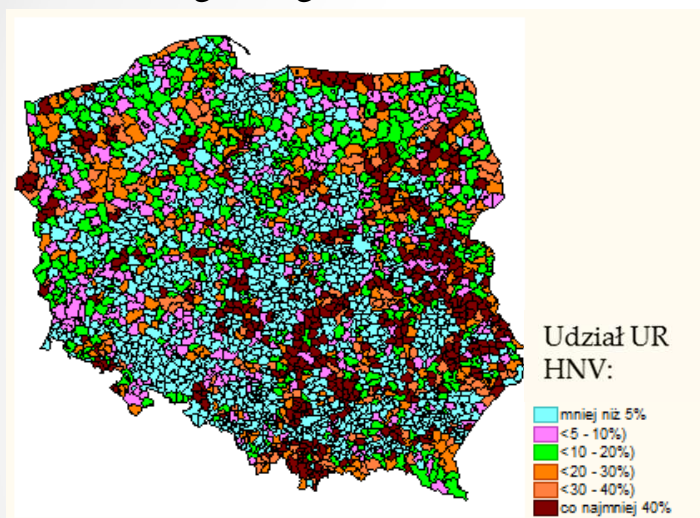
Tabela 3. Charakterystyka gmin wydzielonych ze względu na posiadany udział UR HNV w powierzchni ogółem w Polsce

Wyszczególnienie	Gminy o udziale UR HNV w powierzchni ogółem:		
	poniżej 10%	<10-40%)	co najmniej 40%
Zmiana liczby ludności w latach 2004-2017 (%)	103,0	102,5	98,8
Udział gmin o spadku liczby ludności o co najmniej 5% w latach 2004-2017 (%)	22,0	22,0	39,0

Źródło: opracowanie na podstawie danych Polskiego FADN, ARiMR za 2016 i 2017, IUNG-PIB oraz GUS

Charakterystyka obszarów o szczególnie dużej cennie przyrodniczej w Polsce

Mapa 12. Rozmieszczenie i udział UR HNV w powierzchni ogółem gmin

Mapa 13. Przeciętna wielkość wskaźnika WRPP (pkt.) w gminach w Polsce

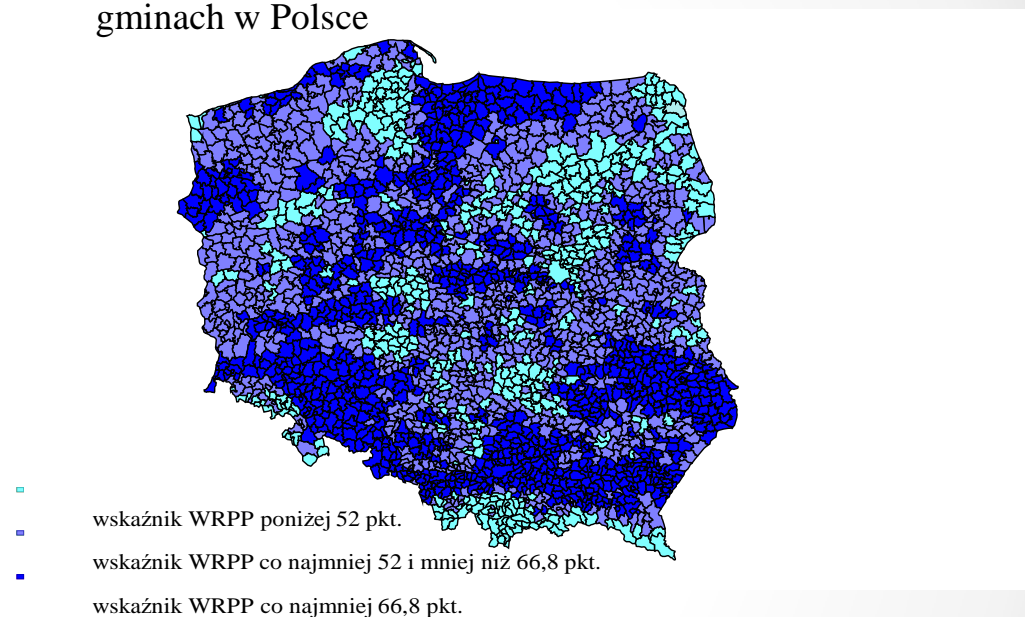

Tabela 4. Charakterystyka gmin wydzielonych ze względu na posiadany udział UR HNV w powierzchni ogółem

Wyszczególnienie	Gminy o udziale UR HNV w powierzchni ogółem:		
	poniżej 10%	<10-40%)	co najmniej 40%
Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WRPP) (pkt.)	70,1	59,7	61,8
Udział TUZ w UR	19,0	29,5	30,1

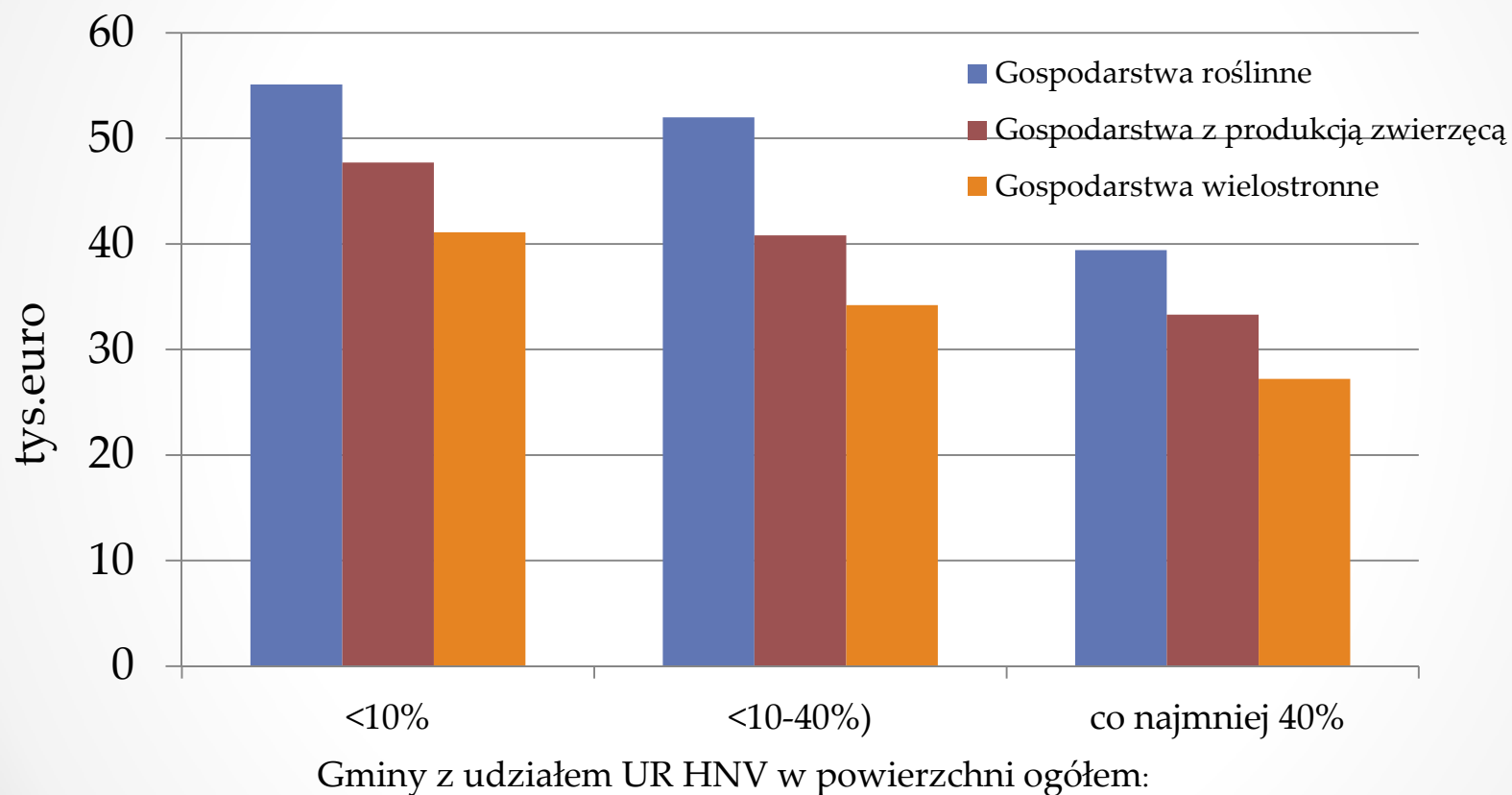
Źródło: opracowanie na podstawie danych Polskiego FADN, ARiMR za 2016 i 2017 oraz IUNG-PIB

Charakterystyka gospodarstw z obszarów o szczególnie dużej cennie przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce

- Charakterystykę gospodarstw z obszarów o szczególnie dużej cennie przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce wykonano na podstawie danych z gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość dla Polskiego FADN w latach 2014 – 2016.
- Analizą objęto 1262 gospodarstw rolnych z produkcją roślinną, 1043 z produkcją wielostronną i 573 z produkcją zwierzęcą.
- W analizie nie ujęto gospodarstw charakteryzujących się intensywną organizacją produkcji.
- Analizą objęto gospodarstwa rolne z gmin o udziale UR HNV w powierzchni ogółem wynoszącej odpowiednio: mniej niż 10%; 10 – 40% i co najmniej 40%.

Charakterystyka gospodarstw o szczególnie dużej cenności przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce

Wykres 1. Wielkość ekonomiczna (tys. euro SO) gospodarstw z obszarów o szczególnie dużej cenności przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie danych Polskiego FADN za lata 2014-2016

Charakterystyka gospodarstw z obszarów o szczególnie dużej cenie przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce

Tabela 5. Potencjał produkcyjny gospodarstw o szczególnie dużej cenie przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce w latach 2014-2016

Wyszczególnienie	j.m.	Gospodarstwa z gmin o udziale UR HNV w powierzchni ogółem		
		mniej niż 10%	10 – 40%	co najmniej 40%
		Gospodarstwa roślinne		
Powierzchnia UR	ha	60,7	55,3	43,1
Nakłady pracy	godz./ha UR	56,5	62,6	79,3
Wartość kapitału	tys.zł	420,3	386,1	352,1
		Gospodarstwa z produkcją zwierzęcą		
Powierzchnia UR	ha	37,7	35,6	31,3
Nakłady pracy	godz./ha UR	106,6	105,9	119,3
Wartość kapitału	tys.zł	308,0	274,9	258,5
		Gospodarstwa wielostronne		
Powierzchnia UR	ha	33,8	29,3	23,7
Nakłady pracy	godz./ha UR	110,9	121,6	152,4
Wartość kapitału	tys.zł	269,8	239,2	194,0

Charakterystyka gospodarstw o szczególnie dużej cenności przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce

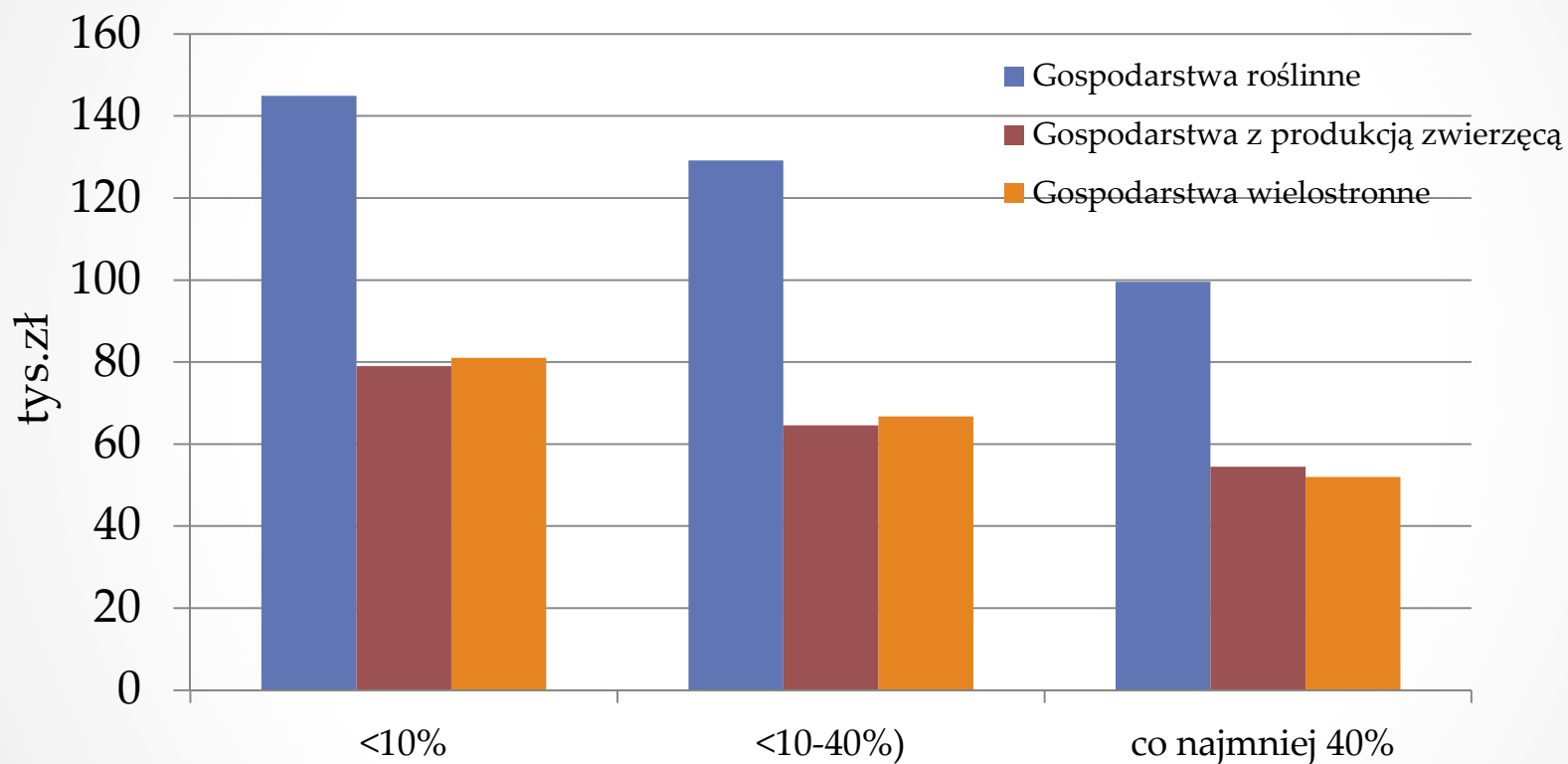
Tabela 6. Organizacja produkcji gospodarstw o szczególnie dużej cenności przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce w latach 2014-2016

Wyszczególnienie	j.m.	Gospodarstwa z gmin o udziale UR HNV w powierzchni ogółem		
		mniej niż 10%	10 – 40%	co najmniej 40%
Gospodarstwa roślinne				
Udział TUZ w UR	%	2,3	3,2	3,6
Obsada zwierząt na 1 ha UR	LU	≈0,05	≈0,05	≈0,05
Gospodarstwa z produkcją zwierzęcą				
Udział TUZ w UR	%	35,5	48,3	52,9
Obsada zwierząt na 1 ha UR	LU	0,7	0,6	0,6
Gospodarstwa wielostronne				
Udział TUZ w UR	%	14,4	18,6	21,0
Obsada zwierząt na 1 ha UR	LU	0,6	0,5	0,5

Charakterystyka gospodarstw o szczególnie dużej cenie przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce

Wykres 2. Wydajność pracy gospodarstw z obszarów o szczególnie dużej cenie przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce w latach 2014-2016

Gminy z udziałem UR HNV w powierzchni ogółem:

Źródło: opracowanie na podstawie danych Polskiego FADN za lata 2014-2016

Charakterystyka gospodarstw z obszarów o szczególnie dużej wartości przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce

Tabela 7. Dochód z gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na 1 FWU w gospodarstwach z obszarów o szczególnie dużej wartości przyrodniczej na tle gospodarstw pozostałych w Polsce w latach 2014-2016

Wyszczególnienie	j.m.	Gospodarstwa z gmin o udziale UR HNV w powierzchni ogółem		
		mniej niż 10%	10 – 40%	co najmniej 40%
Dochód z gospodarstwa rolnego	tys. zł/FWU	Gospodarstwa roślinne		
		67,8	60,5	43,0
		Gospodarstwa z produkcją zwierzęcą		
		36,1	31,9	28,2
		Gospodarstwa wielostronne		
		30,4	28,7	20,0

Podsumowanie i wnioski

- Polska ma duży potencjał obszarów z rolnictwem o dużej cennie przyrodniczej (obszary UR HNV). Udział UR HNV w powierzchni UR ogółem wynosi 30%.
- Gminy z największym udziałem UR HNV w powierzchni ogółem znajdują się szczególnie w województwie lubelskim, małopolskim, mazowieckim, podlaskim i świętokrzyskim.
- Gminy z największym udziałem UR HNV w powierzchni ogółem w porównaniu do gmin pozostałych charakteryzują się przeciętnie większą liczbą gospodarstw rolnych i mniejszą ich średnią powierzchnią UR. Ponadto gminy te mają przeciętnie gorsze przyrodnicze warunki do prowadzenia produkcji rolniczej oraz częściej charakteryzuje je proces spadku liczby ludności.

Podsumowanie i wnioski

- Na podstawie danych Polskiego FADN stwierdzono, że gospodarstwa rolne z gmin o większym udziale UR HNV w powierzchni ogółem w porównaniu do gospodarstw pozostałych mają mniejszą powierzchnię UR i gorsze techniczne uzbrojenie pracy. Charakteryzują się zdecydowanie mniejszą wydajnością pracy, co jest jedną z przyczyn ich gorszej sytuacji ekonomicznej. Osiągają one bowiem mniejszy dochód w przeliczeniu na 1 FWU.
- Trzeba jednak podkreślić, że Polski FADN gromadzi dane rachunkowe z gospodarstw o większym potencjale produkcyjnym i silniejszych ekonomicznie na tle gospodarstw ogółem w Polsce. Należy zatem przypuszczać, że przedstawiona sytuacja ekonomiczna gospodarstw nie w pełni odwzorowuje sytuację wszystkich gospodarstw w Polsce—szczególnie tych z gmin o największym udziale UR HNV w powierzchni ogółem.

Dziękuję za uwagę